

Posudok dizertačnej práce doktorandky Jaroslavy Šiktancovej

Názov dizertačnej práce: Hľadání způsobu studia herectví

Pri čítaní dizertačnej práce pani Jaroslavy Šiktancovej, súc si vedomý, že sa k nej musím vyjadriť, som sa ocitol v dosť rozporuplnom pocite. Bol som na jednej strane rád, že sa stretávam s veľmi precíznou a poctivo poňatou prácou, že som sa zoznámil s veľmi intenzívnym a podrobným pohľadom na určitú výseč spektra možnej výučby herectva a pohľadu na divadlo. Súčasne som však pociťoval akúsi prílišnú upriamenosť, až akési „uhranutí“ doktorandky spomínanou výsečou spektra.

Hneď na začiatku by som rád predoslal, že s absolútne čistým svedomím, pramieniacim z môjho vedomia o kvalite, poctivosti a odbornosti práce pani Jaroslavy Šiktancovej, ju považujem za cennú a hodnú prijatia. Viem, že výskum, na ktorý sa doktorandka často odvoláva, vždy zahŕňa len „časť“ skúmanej problematiky. Len sa obávam, a to prosím, vychádzam z mojej 35-ročnej pedagogickej praxe v rovnakom obore, či sa v tak luxusnom časovom úseku, teda v trvaní 4 rokov výučby venovanej jednému ročníku, teda tým istým jedincom, neobjavuje nebezpečenstvo, že dotyční budú môcť onú „výseč“ považovať za celú, pre nich jedine prijateľnú a zvládnutú šírku možností spektra divadelnej tvorby. Taktiež som sa nevedel ubrániť pocitu, že doktorandka od začiatku svojho výskumu poznala jeho výsledok, resp. priveľmi si želala, aby sa jej želaný výsledok potvrdil, čo pri výskume nie je najoptimálnejšia východzia pozícia. Totiž nie celkom si viem predstaviť, čo v prípade, keby výskum nepotvrdil správnosť svojho predpokladaného a súčasne skúmaného výsledku. Z tohto aspektu sa mi vyššie spomínaný „luxusný“ časový priestor videl byť nevýhodný, lebo v podstate bránil inému, než želanému výsledku.

Predpokladám, že tento fakt sa podieľal aj na skladbe a načasovaní dielčích úloh výučby počas štúdia. Myslím, že bolo správne pedagogické rozhodnutie pani Šiktancovej, na začiatku výučby zoznámiť, resp. pokúsiť sa ponúknuť študentom možnosť zoznámiť „seba so sebou“. Prejsť, tým niekedy bolestným koridorom mojich predstáv o mne a v úžase, možno v zahanbení, musieť prijať fakt o mojom povrchnom poznaní seba. To je určite veľmi cenná fáza výučby, toto sebapoznávanie, vyrovnanie sa s prípadnými, nie veľmi lichotivými

poznatkami o sebe a neutiecť z tohto nového teritória poznania. Popis týchto cvičení doktorandka doložila veľmi cenným materiálom. Trochu ma zaskočilo, že po tejto snahe o právo a dôveru pohybovať sa v intímnych vrstvách tajomstiev všetkých zúčastnených, akosi (podľa mňa) prirýchlo, až akosi so strachom z intenzity objavenej emócie, vznikla snaha pedagóga, (aspoň z popisu v doktorandskej práci to na mňa tak pôsobilo) utiecť od nej, akosi zahanbiac sa za ňu a skryť sa len za jej popis. Ono je asi správne dospieť až k „popisu“ len, podľa mojej mienky a skúsenosti, si na intenzitu emócie treba tak trochu zvyknúť, objaviť jej hodnotu a až po dosiahnutí akejsi suverénosti pohybu v oblasti intenzívnej emócie, ju popísať a teda scudzíť bez nebezpečenstva, že ju tým zbytočne zrelativizujem, zahanbím sa za ňu a vedome pridusím, aby som nepôsobil príliš naivne. V tejto súvislosti vznikla vo mne otázka, či zaradenie kapitoly Brecht už v druhom ročníku, nie je predčasným rozhodnutím. Celý „Verfremdungseffekt“, celé „Scudzenie“, pokiaľ nemá byť iba formálne, je pomerne zložitý a spočiatku namáhavý duševný stav, ktorý predpokladá predovšetkým, že mám **ČO** „scudzíť“. Je, myslím, pri ňom dôležité vlastniť onen vyššie spomínaný suverénny pohyb v emočne vypätých polohách, aby až pocítiac ich limity, som začal vnútorne zdôvodnene emočne vypäté stavy scudzovať. Uznaniahodným rysom práce je autorkino používanie literatúry a jej rozsiahly zoznam, ktorý doktorandka na záver svojej práce prikladá, Trochu ma prekvapila absencia autorov opierajúcich sa o prítomnosť psychologickjších postupov pri práci na javisku. Asi preto autorka s termínom „psychologický“ narába veľmi opatrne, až odmietavo. Patrím k tým, ktorí si limity psychológie na javisku uvedomujú, ale limity má aj jej absencia.

Niekedy, asi vychádzajúc z môjho profesného československého príbehu, dostávam otázku, ako by som definoval rozdiel medzi slovenským a českým herectvom. Obyčajne sa mi podarí uniknúť vyhýbavou odpoveďou, že neexistuje také či onaké herectvo, ale len dobré a zlé. Dovolím si však využiť, takú vzácnu pôdu, akou je AMU a vzácnu spoločnosť, k pokusu o zodpovedanie tejto otázky obširnejšie, posmelený predovšetkým tým faktom, že mám pocit, že priamo súvisí s určitými faktami a kapitolami práce pani doktorandky. Uvedomujem si pravdaže, že ide o subjektívny a značne zjednodušujúci pohľad – pôsobiaci žiaľ, - nechcene generalizujúco.

Ale s dovolením predsa len...: Myslím si, že u niektorých českých kolegov hercov, pri snahe o stvárnenie javiskovej podoby dramatickej postavy, výrazne dominuje hneď na začiatku dramaturgický aspekt. Snaha pomenovať okolnosti, za ktorých sa utváral charakter postavy a jej základné povahové vlastnosti. Snažia sa pomenovať súvislosti, v ktorých sa dramatickí hrdinovia ocitajú, z ktorých vznikli a ktorých sú súčasťou. Snažia sa pomenovať, prečo sa asi autor rozhodol stvoriť ich takých, akých ich stvoril a po poznaní ďalších dielčích „pomenovateľných“ aspektov, následne, pokúsiť sa z nich zložiť ich vnútorný svet, pokúsiť sa pomenovať ich dušu a tú následne vdýchnuť do teritória toho poznaného a takto dospieť k pointe, k poslaniu prítomnosti postavy a následne k poslaniu celej inscenácie. Vyžaduje to, pravdaže schopnosť analyzovať, pomenovať, vyabstrahovať, „mať načítané“, alebo aspoň byť vedený, režírovaný niekým, kto načítané má a súčasne cíti zodpovednosť za to, aby snaha tvorcov, hercov nevyznela nezmyselne. A takto od spoznaného a pomenovaného, snažiť sa dospieť k často nepomenovateľnému, k duši zúčastnených a ňou, tou dušou vystužiť na začiatku ohlásenú a definovanú pointu a inscenačný zámer. Ten proces od spoznaného k tej nepoznanej duši má určité riziká a vie byť sprevádzaný určitou neochotou – veď to poznám, tak prečo sa vracat' k nepoznanému a hrať sa na spontánneho.

Bez ambície generalizovať, si dovoľm mierne zjednodušene tvrdiť, že herci na Slovensku, azda z faktu príslušnosti k biologicky mladšiemu národu, majú v pomenovaní výslednej pointy hneď na začiatku skúšobného procesu, určité rezervy. Nie sme natoľko pohotoví vo formuláciách, sme pomerne nedôverčiví v osvojení si niečoho a v prijatí za svoje niečo, čo neprešlo našou emočnou skúsenosťou. Emočná fáza, myslím si, je u nás hlavný zdroj schopnosti exaktne niečo pochopiť, pomenovať, prijať. Myslím, že k onému pomenovaniu zmyslu inscenácie alebo kreácie tiež dospejeme, ale z opačnej strany, cez emočnú skúsenosť, ktorá, či už chceme alebo nie, je aj v onej racionálnej podobe prítomná. Bez nej akosi strácame suverenitu.

Nemám ani v najmenšom ambíciu byť advokátom tej alebo onej alternatívy, predovšetkým si uvedomujem, že je to môj subjektívny názor a pravdu povediac teraz už vôbec neviem či toto moje subjektívne poznanie, či pomenúvanie je výsledkom, ku ktorému som dospel na základe emočnej skúsenosti a či moja subjektívna emočná skúsenosť je výsledkom, ku ktorému

som dospel na základe môjho poznania. Dovolil som si tento môj malý „výskum“ zverejniť len preto, aby som upozornil na háklivosť prílišného precizovania a prílišného presvedčovania o svojej pravde pri našej práci, ktorej základným charakterom by mala byť ambícia poznať a skúsiť pomenovať celé spektrum možností reakcií ľudského rodu, aj keď, pri tom ktorom projekte sa rozhodnem akcentovať tú či onú vrstvu. Veď povedané Zweigom – „*pod každou pravdou je skrytá hlbšia pravda*“ a pravda niektorých javov sa pomenovať ani nedá a asi to ani netreba. Niektorú pravdu jej pomenovaním, totiž môžeme zničiť.

Mal som v mladosti takú nervóznú kamarátku, okrem toho, že bola nervózna bola aj veľmi pekná. Jej nervozita mala asi komplikovanú príčinu, totiž po bozku, ku ktorému sme sa pomerne komplikovane dopracovali, sa ma spýtala či si uvedomujem koľko bacilov z mojich slín prešlo teraz do jej ústnej dutiny a koľko bacilov mi ona dodala. Zahanbený a „scudzený“, nechtiac ukázať moju slabosť, som túto hru, túto tému prijal a rozvinul na pomenovanie celej mojej ústnej dutiny, na pomenovanie plomb a kazov zubov, až som pri svojom pomenúvaní postúpil do tráviaceho traktu. Ona parírovala, takže sme celú fyziológiu bozku zmapovali pomerne dokonale. Len akosi nám tým precíznym pomenúvaním unikla podstata a pravda polibku zmizla.

Veľmi si cením silu a zaujatosť doktorandky, jej urputnosť pri iste nie vždy ľahkom výskumnom úsilí. Mapovať stavy duše, charaktery duše a jej poryvy vo vypätých situáciách a stavoch, ktoré navyše majú mať ešte aj výpovednú hodnotu, je veľmi ťažká úloha a náročná ambícia. Verím, že táto práca bude veľkým krokom, veľkým pomocníkom všetkým tým, ktorí sa rozhodnú kráčať a približovať sa pravde pri skúmaní tejto témy.

Prácu doporučujem k obhajobe.

V Bratislave 2. januára 2015

prof. Martin Huba
oponent